

Emil Gorm Nielsen, Niels Bohr Institutet

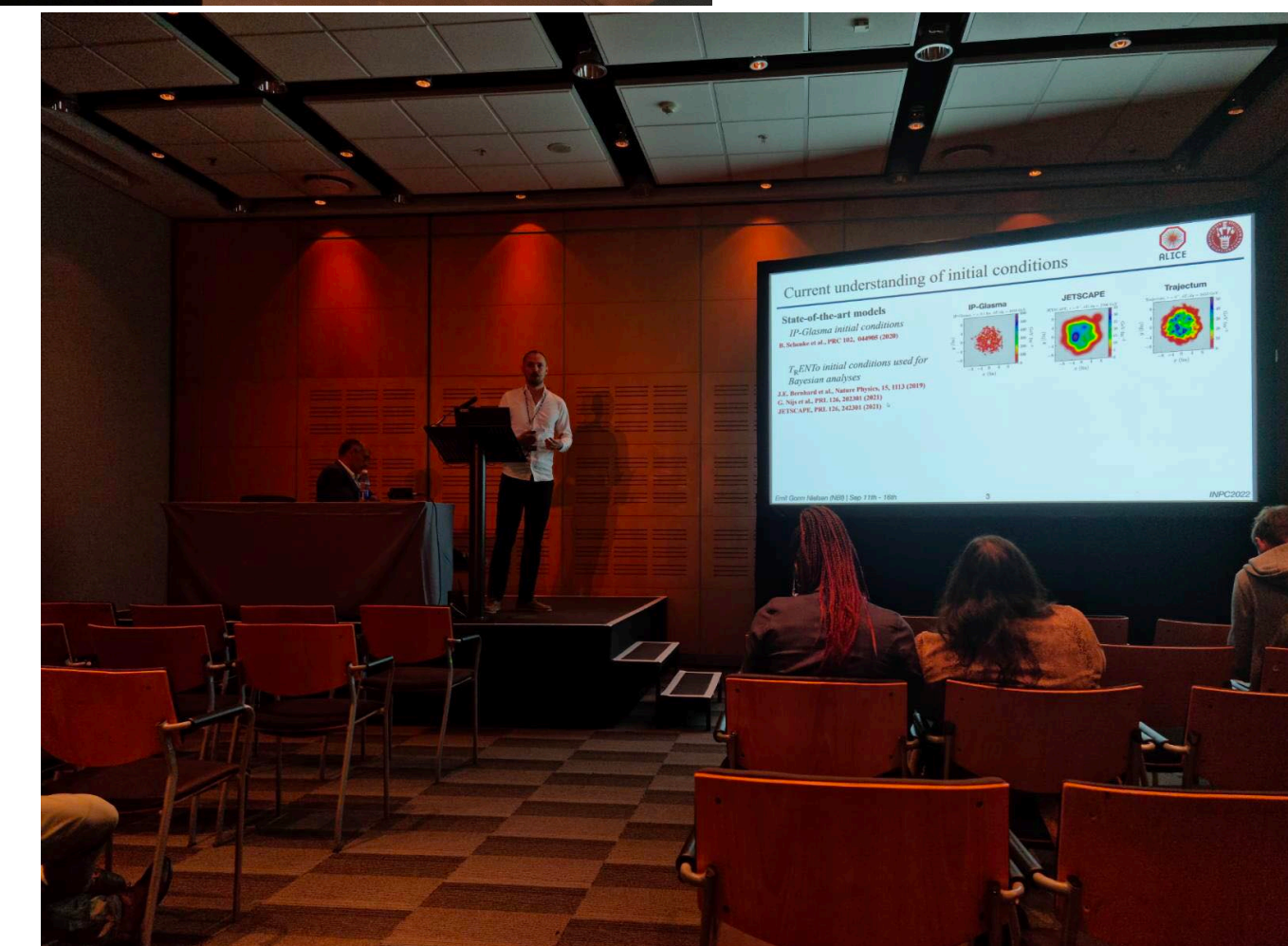

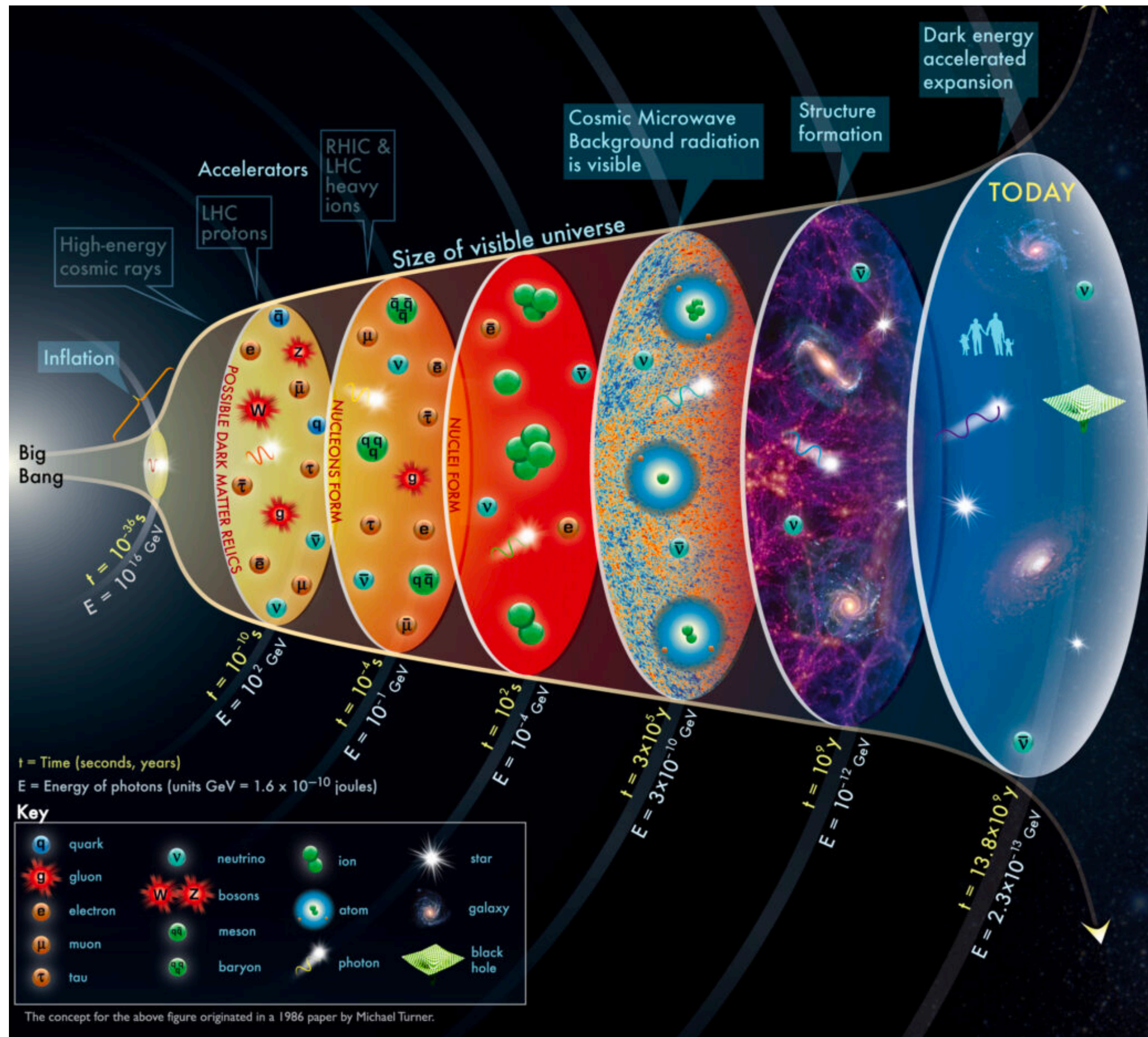
“Strange” partikler

ALICE Master class
18. Marts 2025

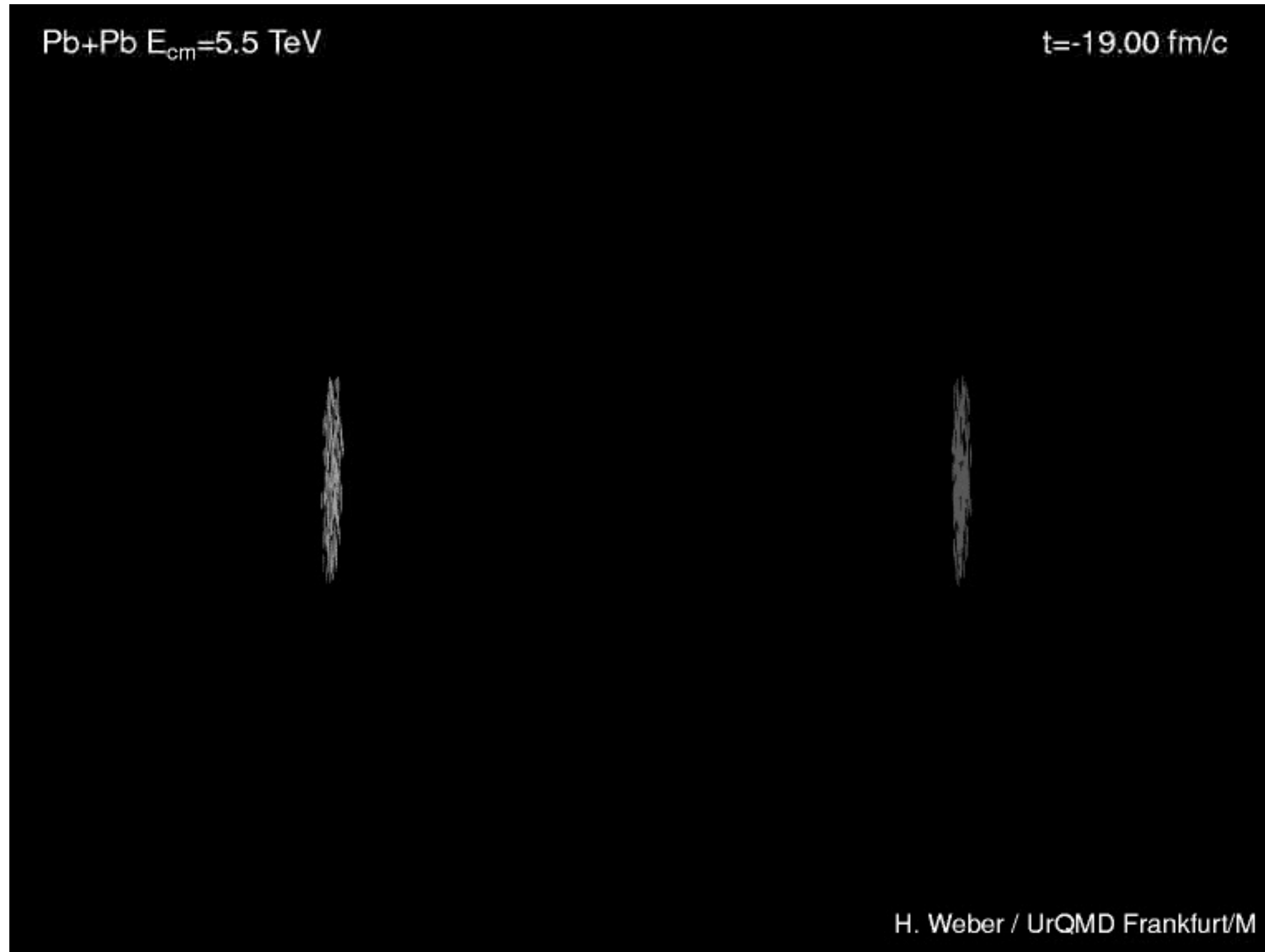
- ❖ Emil, 30 år
- ❖ Forsvarede min PhD i November 2023
- ❖ Arbejder nu som post doc i High-Energy Heavy-Ion gruppen på NBI
- ❖ Mit arbejde fokuserer på at prøve at beskrive det stof som eksisterede i det tidlige univers - kvark-gluon plasmaet

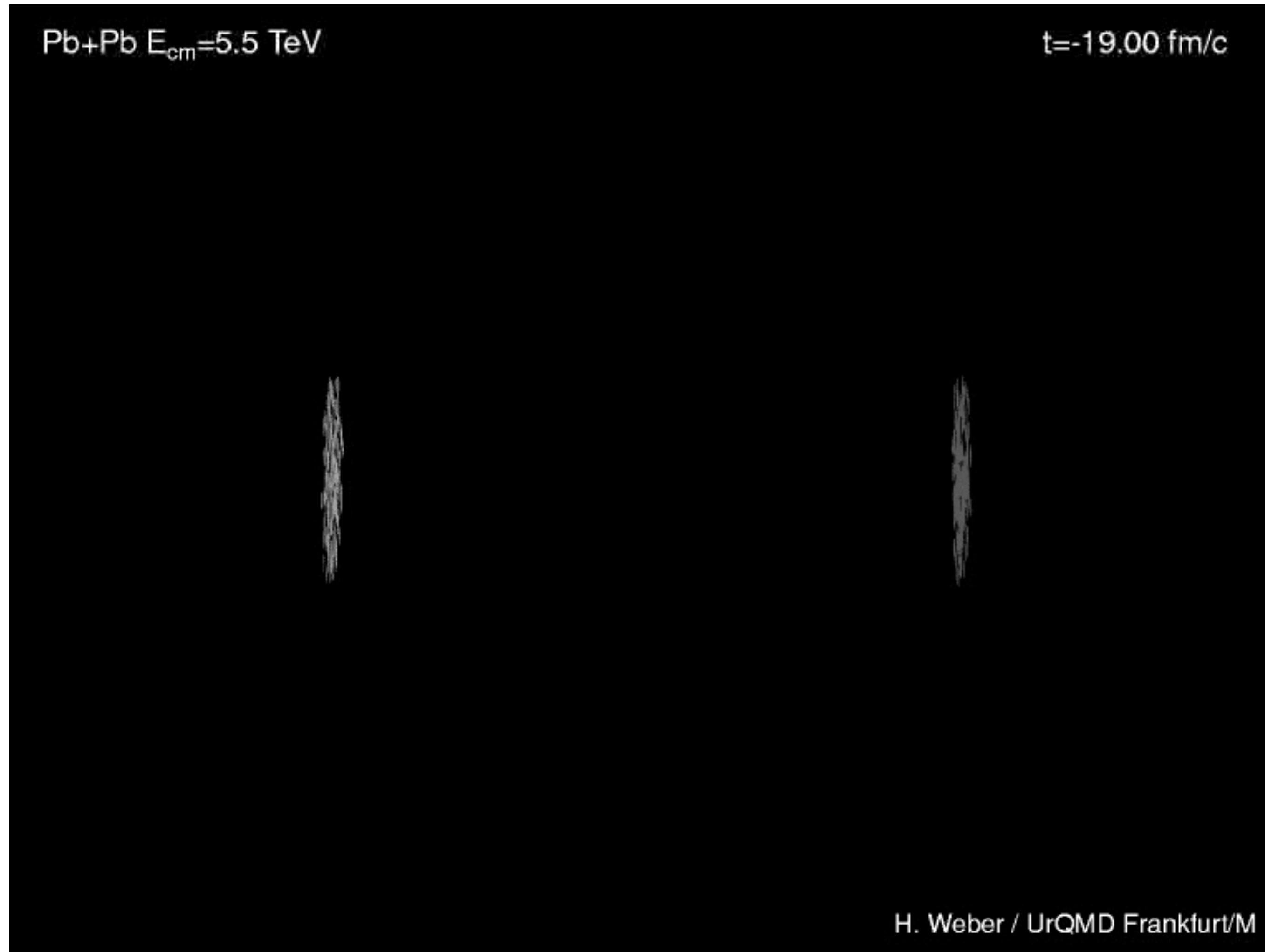

- ❖ Alt stof og energi samlet i et punkt
  - ❖ I mikrosekundet efter Big Bang var densiteten og temperaturen enorm
- Kvark-gluon-plasma?

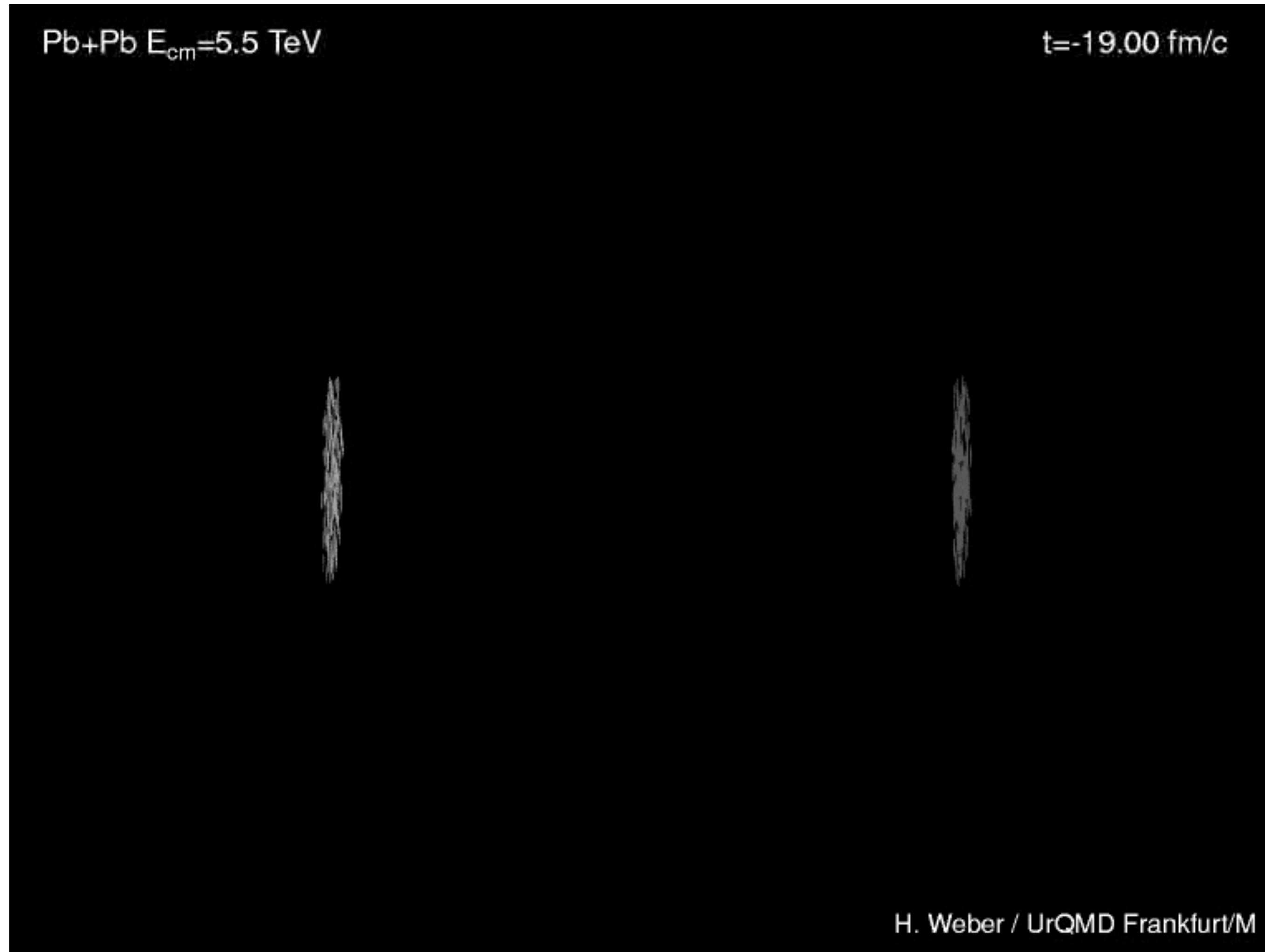
...til et 'Little' Bang

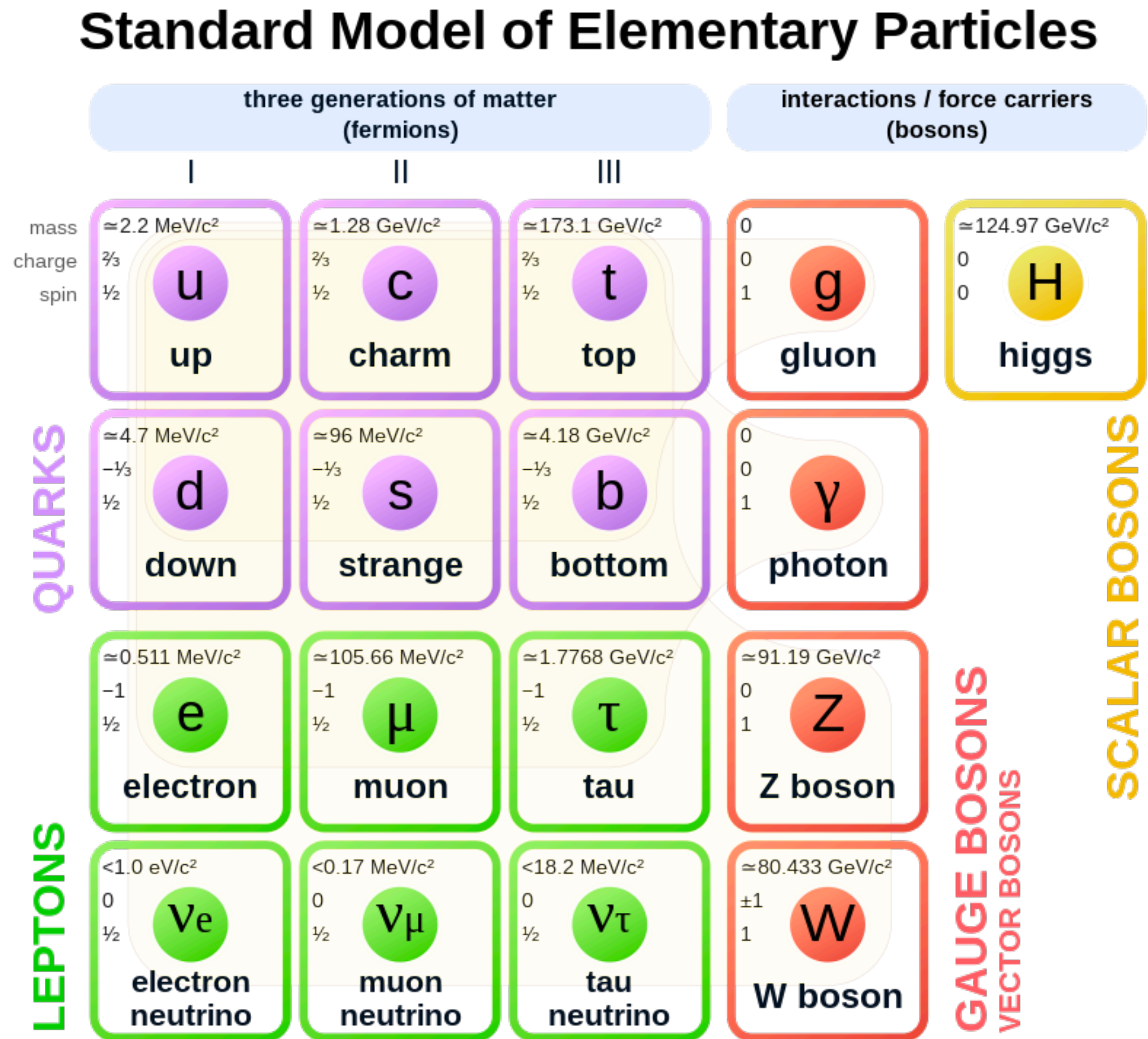
...til et 'Little' Bang

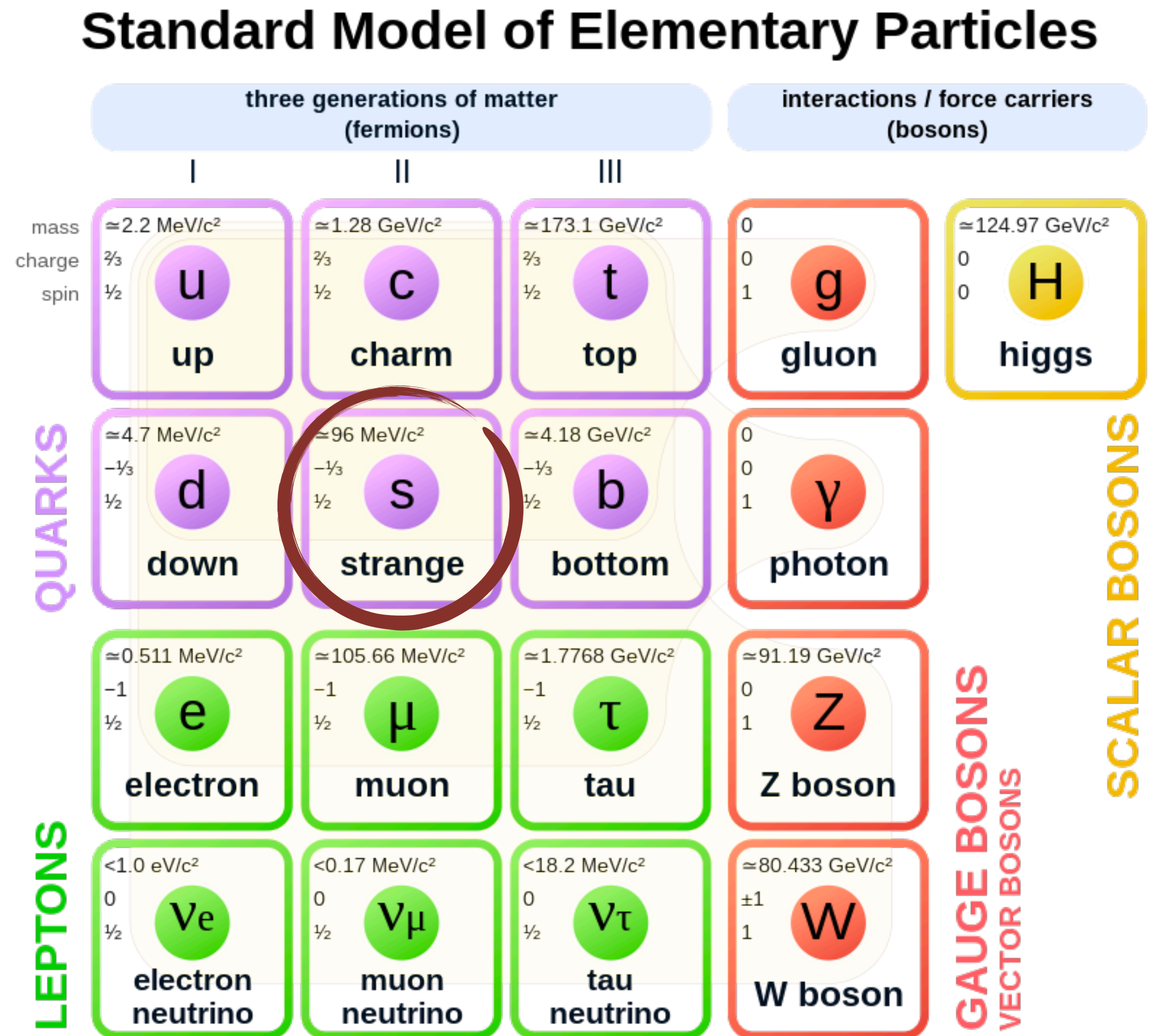
...til et 'Little' Bang

- ❖ 'Strange' kvarker er ustabile
  - Henfalder til up kvarker
- ❖ 'Strange' kvarker er lette
  - Nemme at producere - god statistik
- ❖ 'Strange' kvarker vil være bundet i 'strange' partikler som K_s^0 , Λ og Ξ
- ❖ Forøget produktion af strange partikler er en af signaturene på at kvark-gluon-plasma er produceret

- ❖ 'Strange' kvarker er ustabile
  - Henfalder til up kvarker
- ❖ 'Strange' kvarker er lette
  - Nemme at producere - god statistik
- ❖ 'Strange' kvarker vil være bundet i 'strange' partikler som K_s^0 , Λ og Ξ
- ❖ Forøget produktion af strange partikler er en af signaturene på at kvark-gluon-plasma er produceret

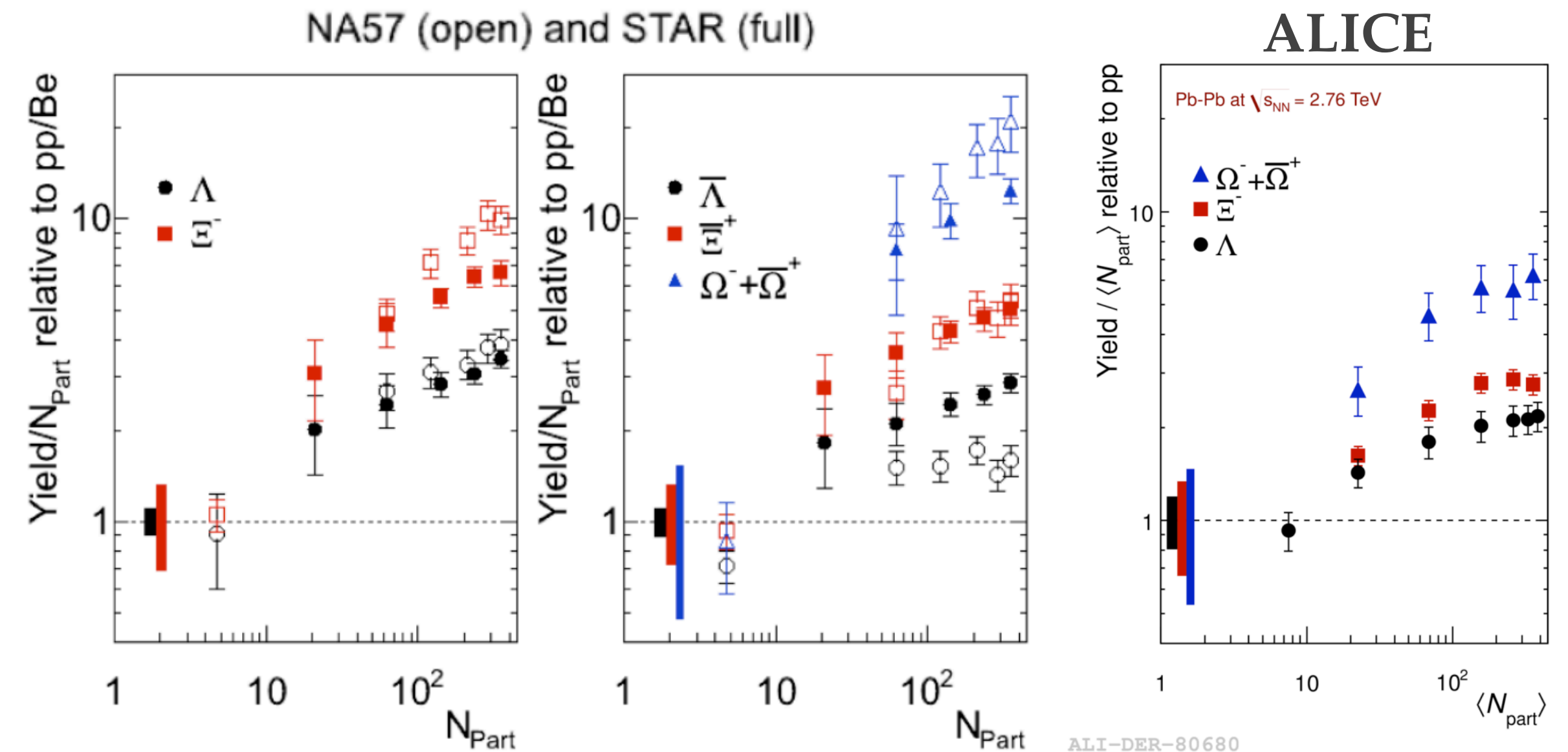

Ordbog

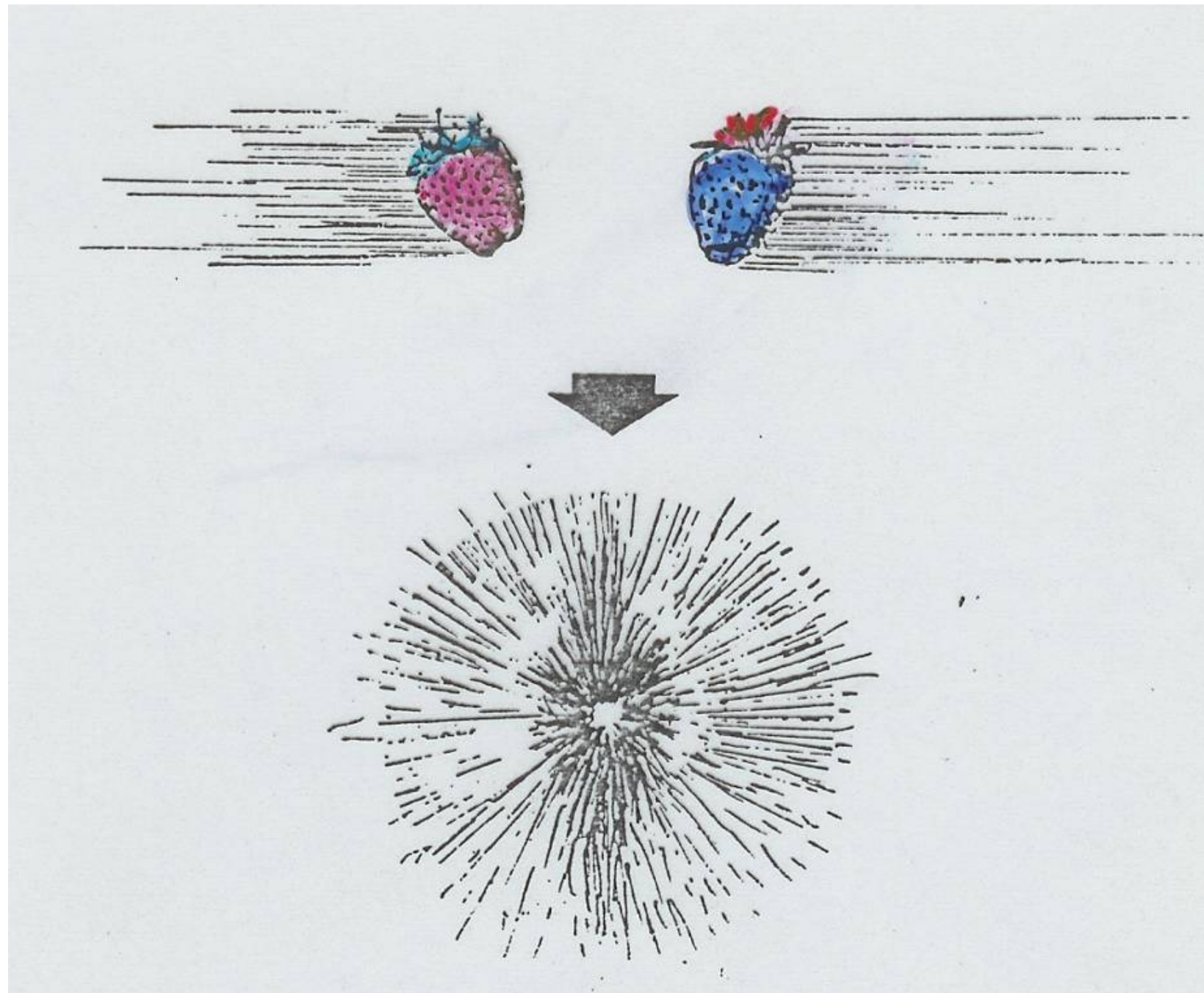
Yield (udbytte): Antal partikler (af en specific type) produceret pr. interaktion

Strangeness enhancement: Partikeludbytte normaliseret med antal deltagende partikler i kollisionen i forhold til det samme i proton-proton kollisioner

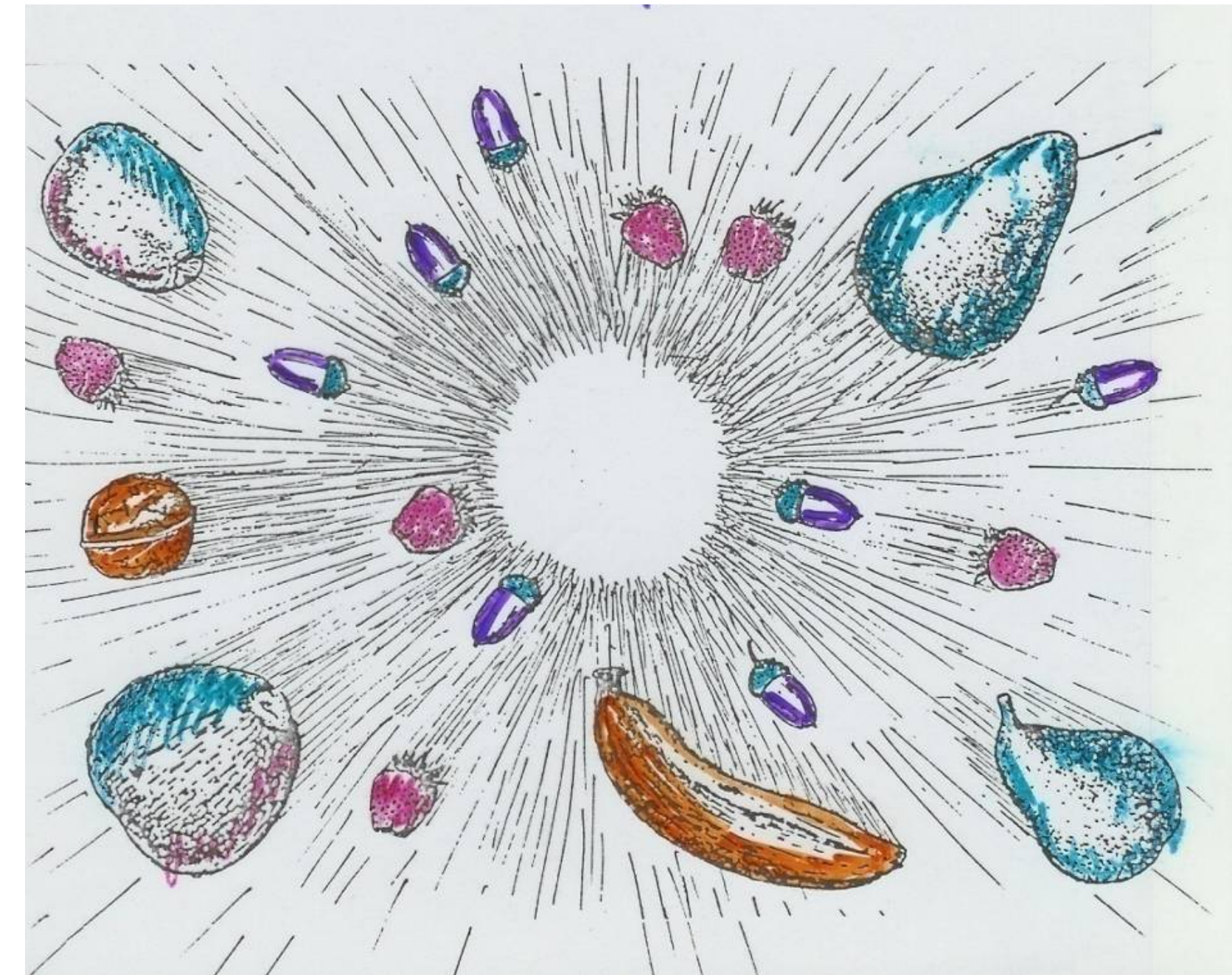
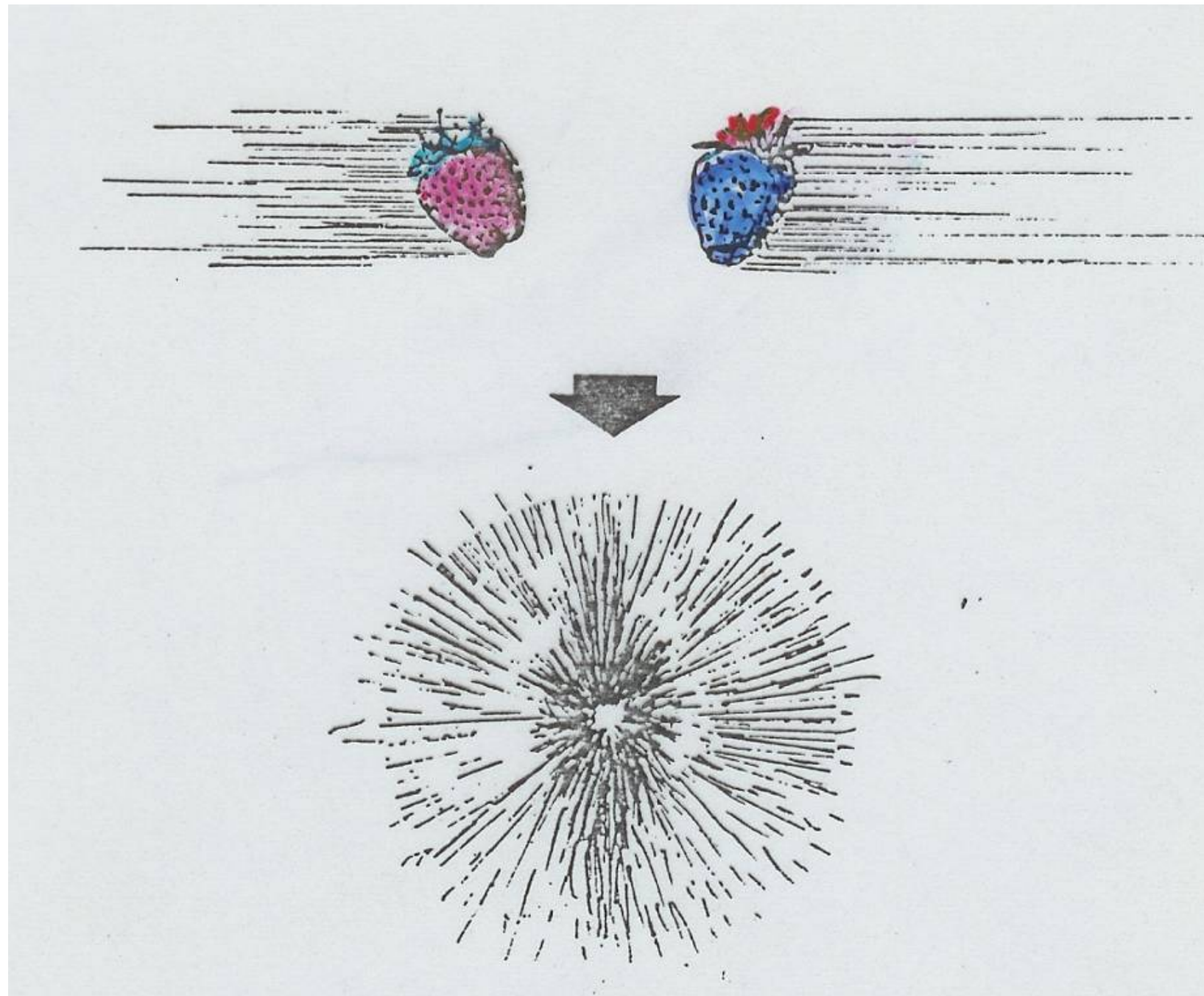

- ❖ Hvis forholdet er større end 1
  - ➔ Forøget produktion af strange partikler i tungionskollisioner

Produktion af strange partikler i tungionskollisioner relativt til proton-proton (proton-Beryllium)

- ❖ Kollision af bly-bly (u og d kvarker)
- ❖ Hvordan får vi så 'strange' partikler

- ❖ Kollision af bly-bly (u og d kvarker)
- ❖ Hvordan får vi så 'strange' partikler

$$E = m c^2 \quad \text{eller} \quad E \approx kT$$

1911: Cloud chamber

- Nobelpris 1927

1952: Bubble chamber

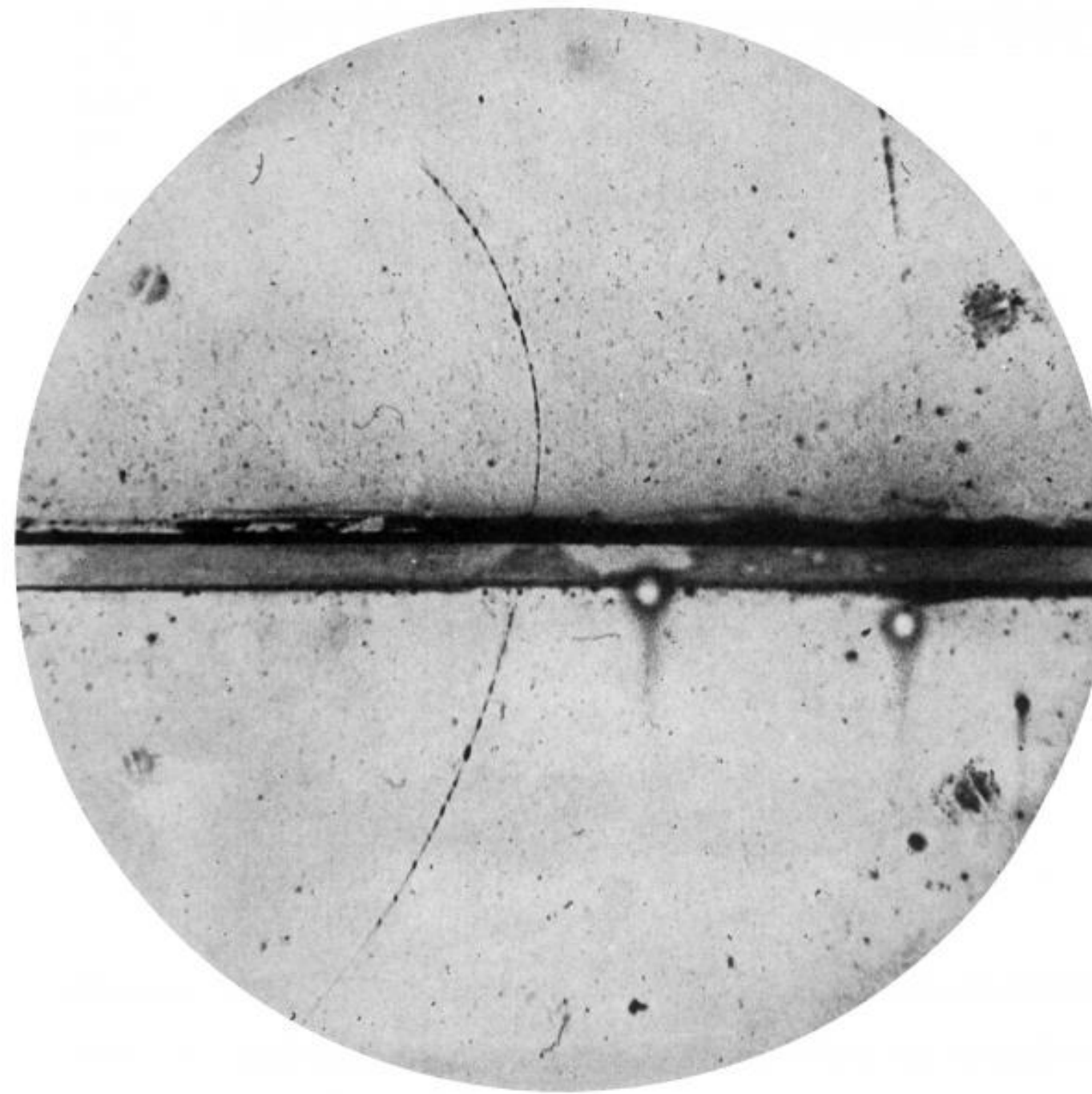
- Nobelpris 1960

1968: Multi-Wire Proportional Chamber

- Nobelpris 1992

Slut-70'erne: Digitalisering,
Computervisualisering

2010 - : nuværende gen. partikeldetektorer

1932: Første positron
nogensinde identificeret

1973: Effekten af en
neutrino i CERNs
Gargamelle bubble chamber

1911: Cloud chamber

- Nobelpris 1927

1952: Bubble chamber

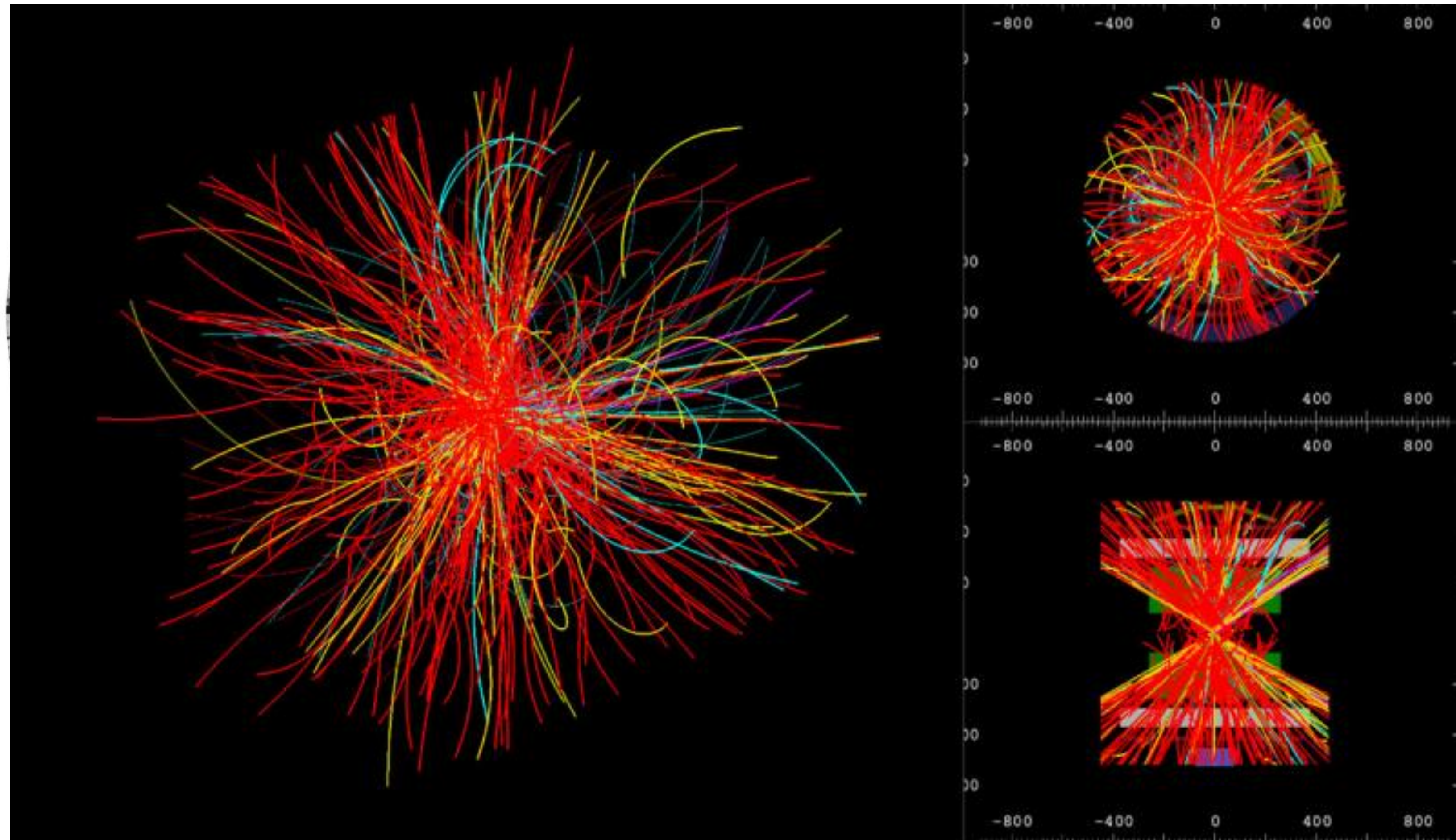
- Nobelpris 1960

1968: Multi-Wire Proportional Chamber

- Nobelpris 1992

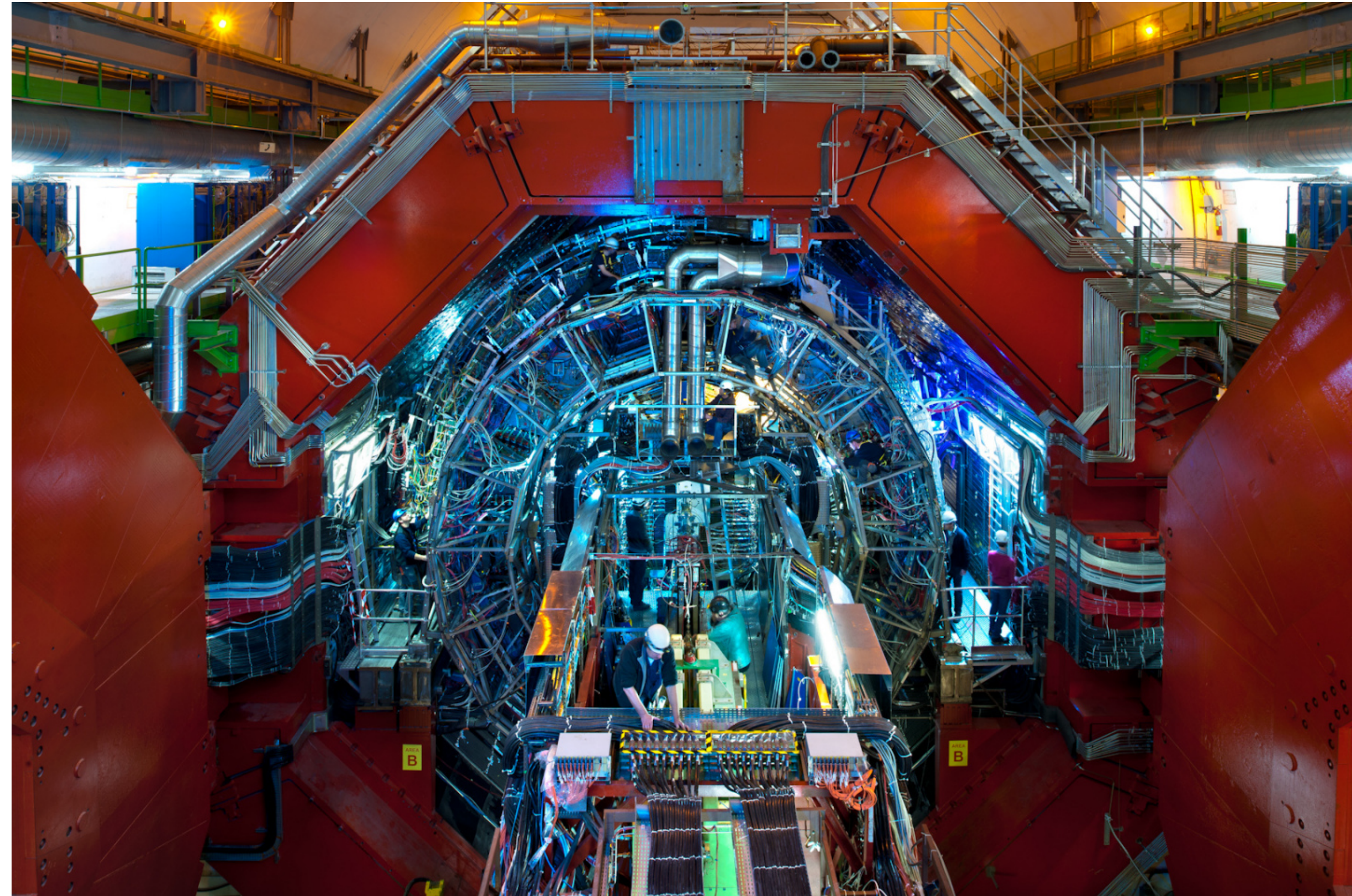
Slut-70'erne: Digitalisering,
Computervisualisering

↓ 2010 - : nuværende gen. partikeldetektorer

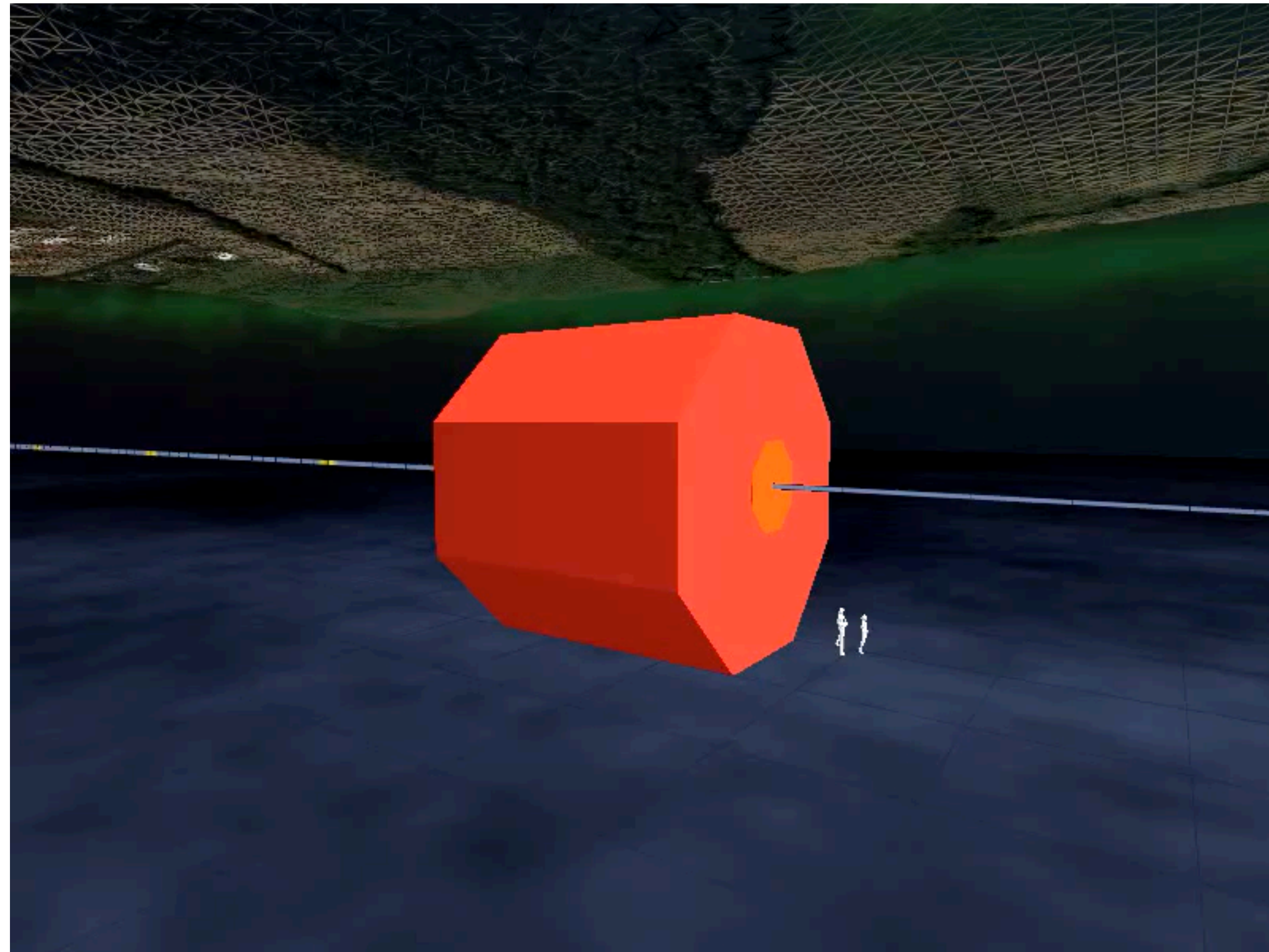
Moderne event display af proton-proton sammenstød 3. Juni 2015 i ALICE detektoren

- ❖ A Large Ion Collider Experiment
- ❖ 10000 ton (Eiffeltårn: 7300 ton)
- ❖ Materielpris: €200M
- ❖ L: 26m, H: 16m, B: 16m
- ❖ 56m under jorden
- ❖ 19 forskellige subdetektorsystemer
- ❖ ALICE Collaboration: ~2000 forskere fra 169 institutter i 40 lande

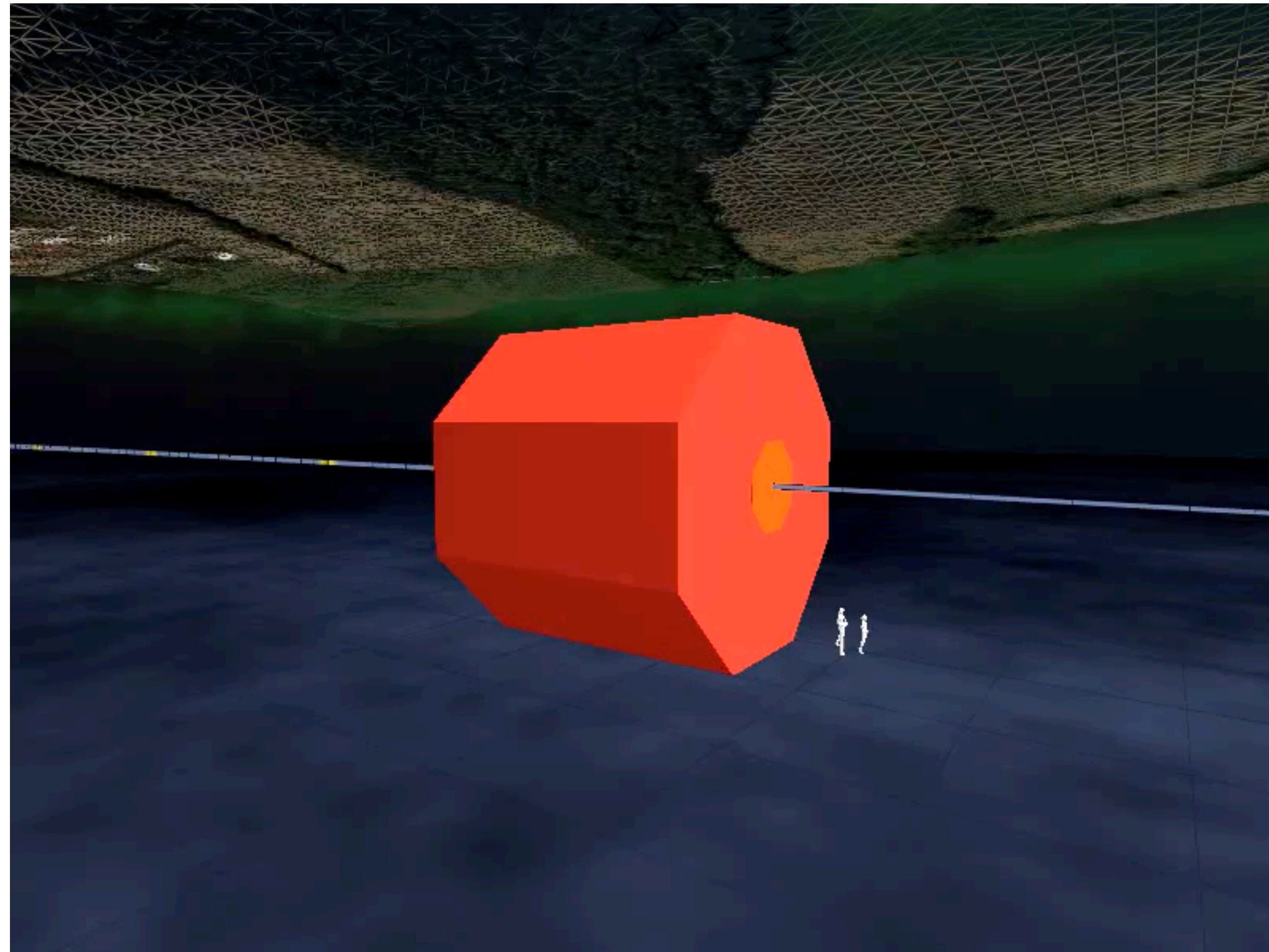

ALICE detektoren set forfra med magnetdørene åbne

ALICE detektoren

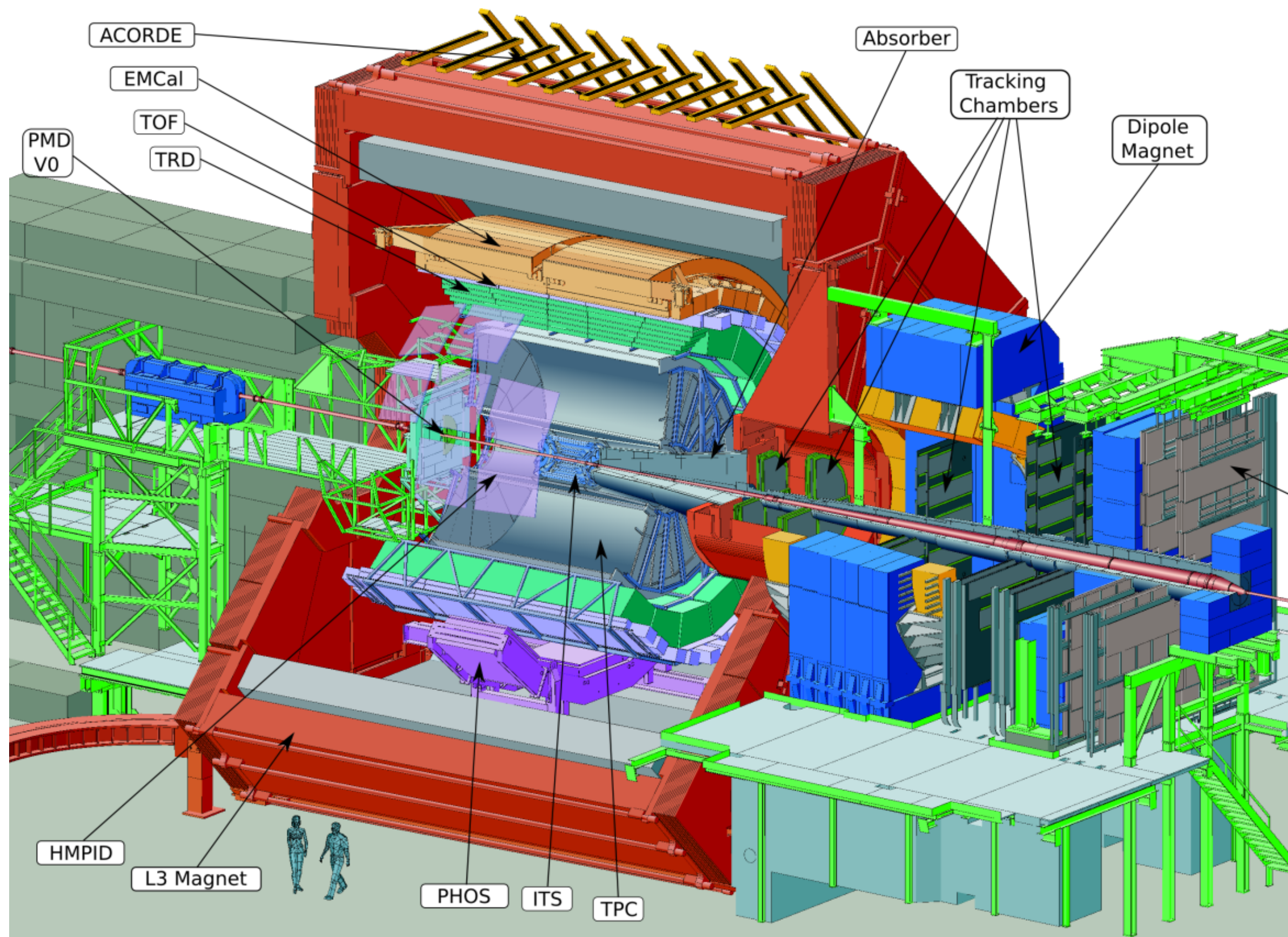

ALICE detektoren

Magnet: 0.5 T , 10000 gange stærkere end jordens magnet felt (25-65 μT)

- ❖ Ladede partikler bliver bøjet i detektorens magnetfelt
- ❖ Bøjningen afhænger af partiklens ladning og dens masse

Større masse = Mindre afbøjning
 Større ladning = Mere afbøjning

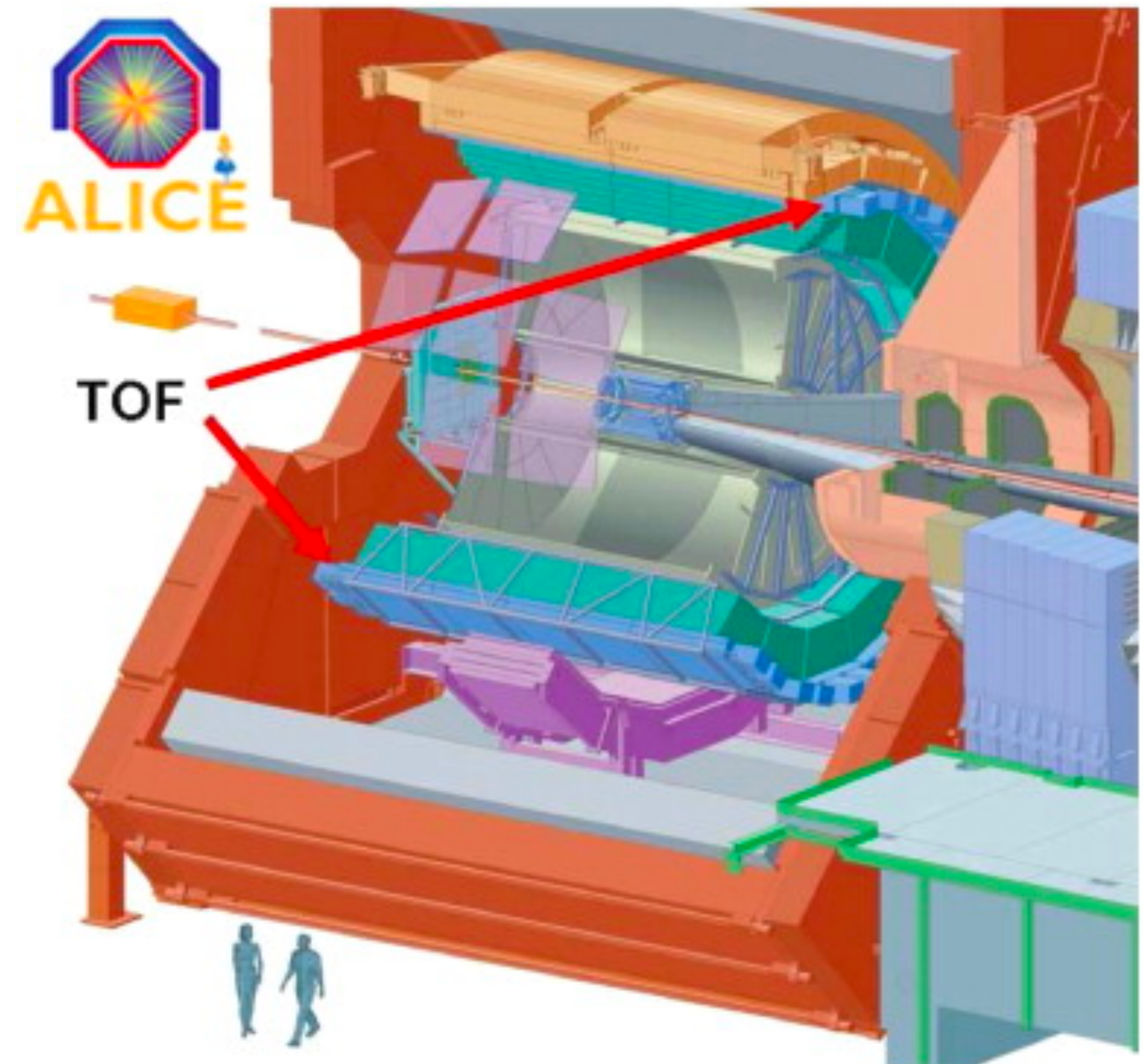
$$r = \frac{mv}{qB}$$

- ❖ Mangler en ingrediens mere

- ❖ Time-of-flight detektor
- ❖ Præcision på en tiendededel af en milliardenedel af et sekund
- ❖ Måler den tid det tager at rejse fra kollisionspunktet til detektoren
  - Afstanden er kendt - vi kan nu finde hastigheden

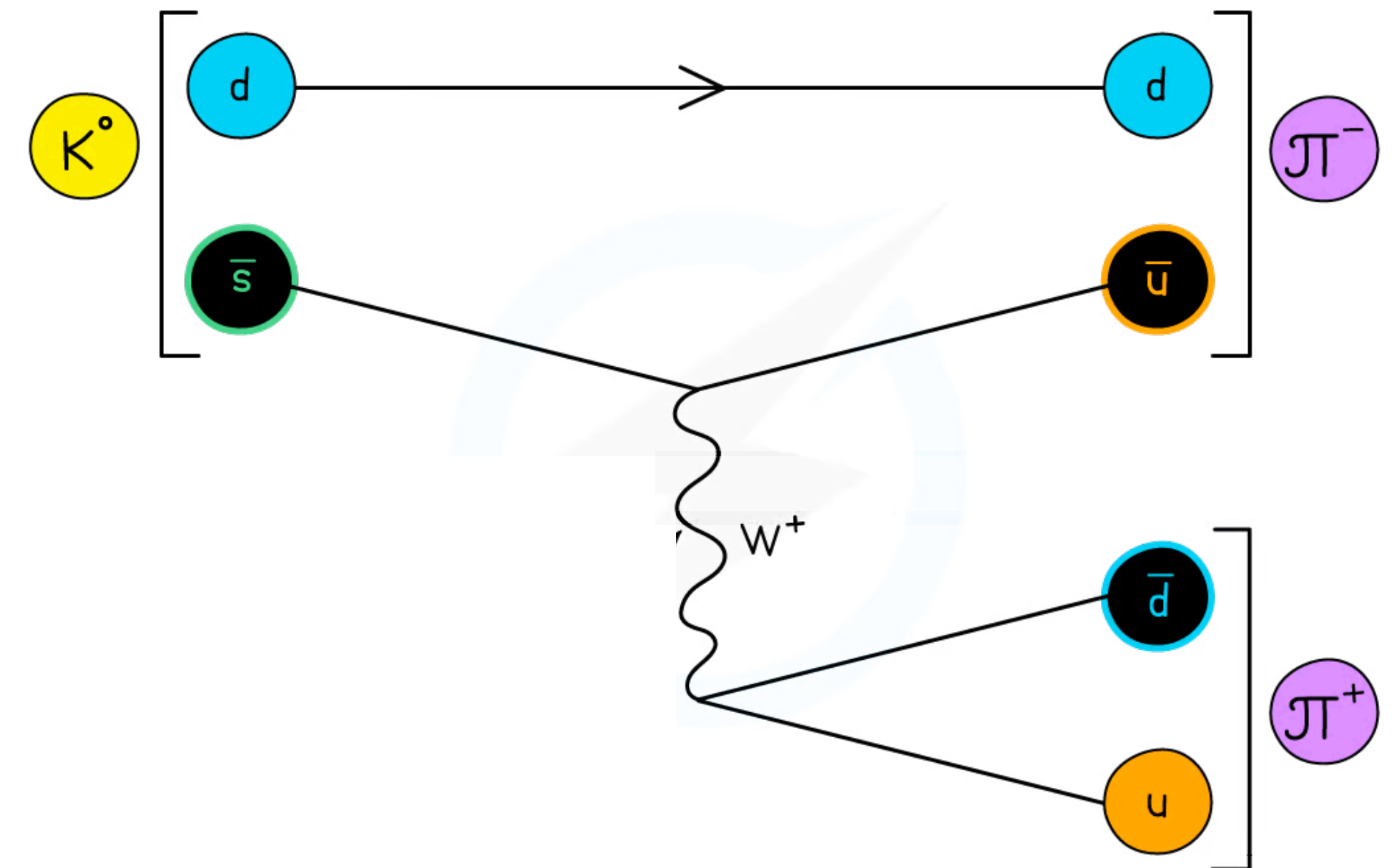
Én ukendt størrelse

$$r = \frac{mv}{qB}$$

- ❖ Strange partikler er kortlivet (0.09 ns)
- Hvordan kan vi måle dem?
- ❖ Vi bliver nødt til at regne baglæns!
- ❖ Energi og momentum er bevaret og målt i detektoren

$$E^2 = p^2c^2 + m^2c^4$$

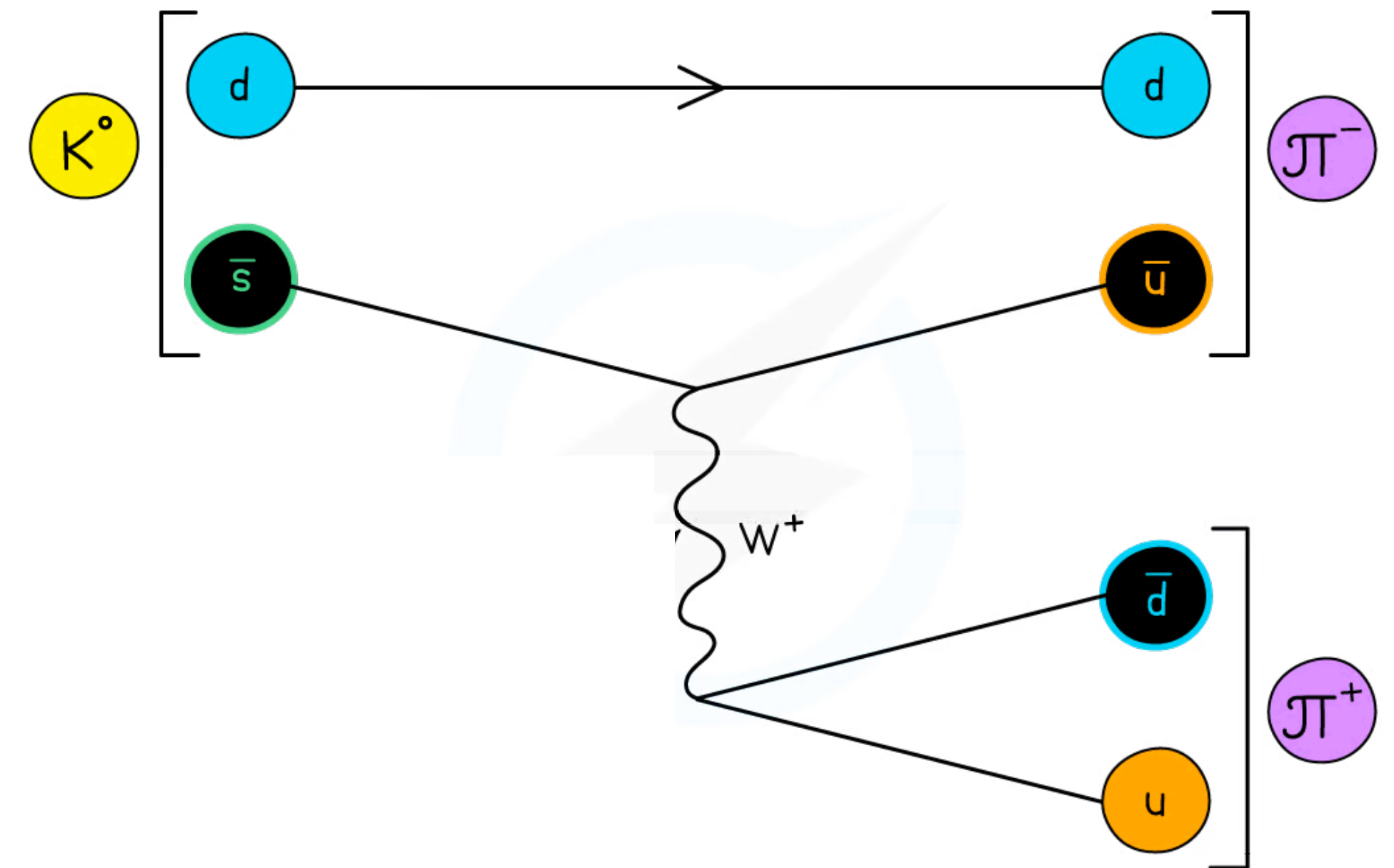

F.eks. find to pioner med modsat ladning og beregn deres invariante masse

- ❖ Strange partikler er kortlivet (0.09 ns)
- Hvordan kan vi måle dem?
- ❖ Vi bliver nødt til at regne baglæns!
- ❖ Energi og momentum er bevaret og målt i detektoren

$$E^2 = p^2c^2 + m^2c^4$$

Momentum = 0 $\Rightarrow E = mc^2$

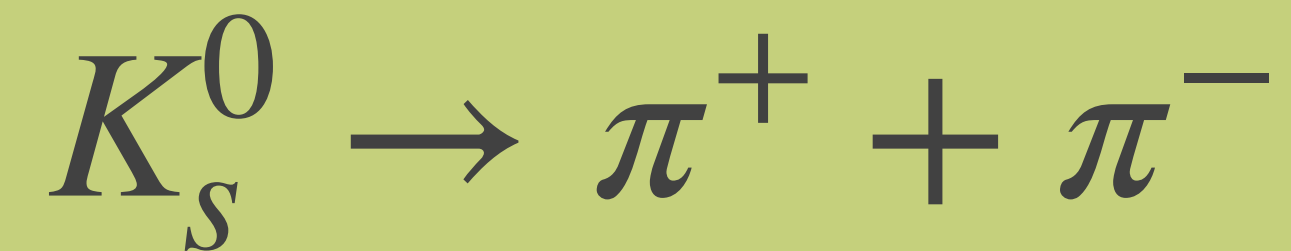

F.eks. find to pioner med modsat ladning og beregn deres invariante masse

Henfald

Kaon ($d\bar{s}/\bar{d}s$)

0.09 ns

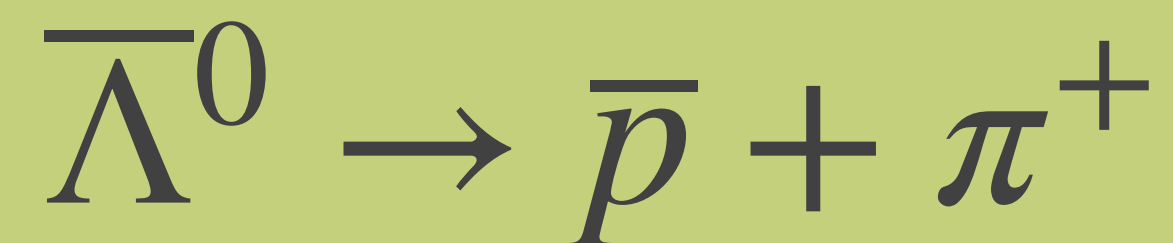
Lambda (uds)

0.26 ns

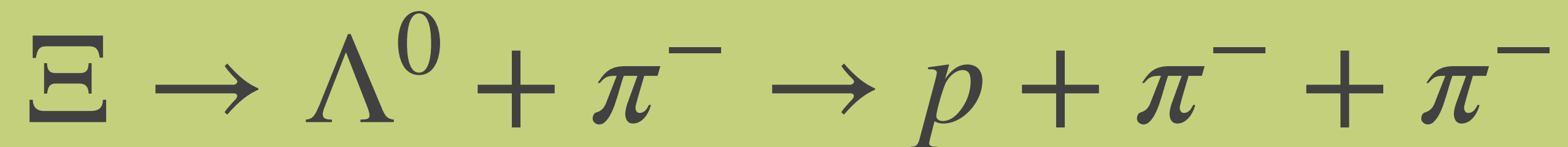
Anti-lambda ($\bar{u}\bar{d}\bar{s}$)

0.26 ns

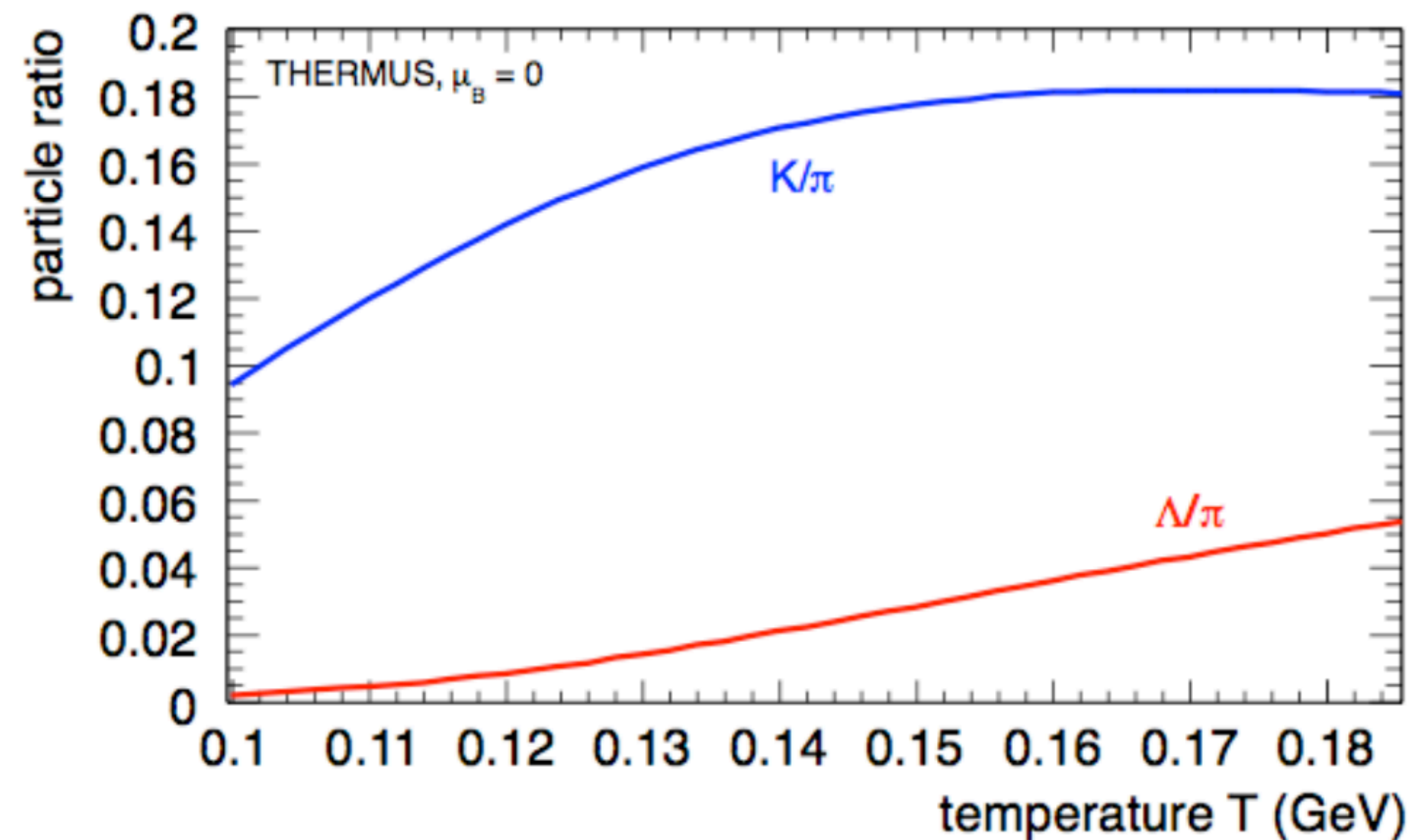
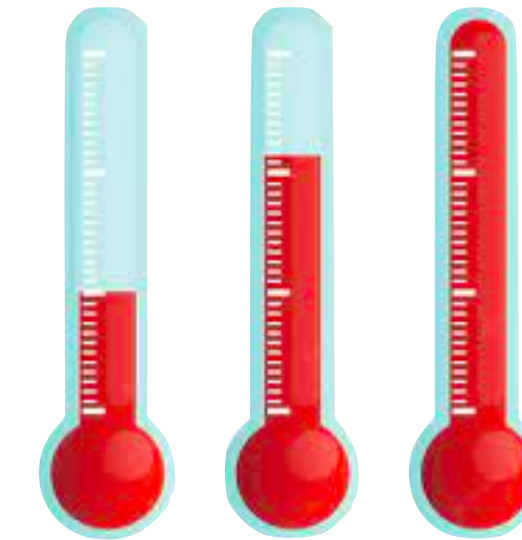

Xi (dss)

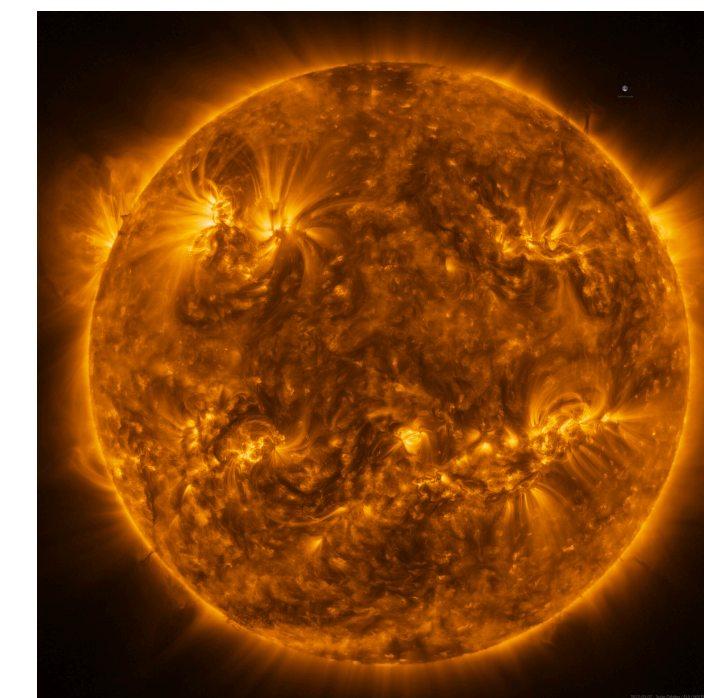
0.16 ns

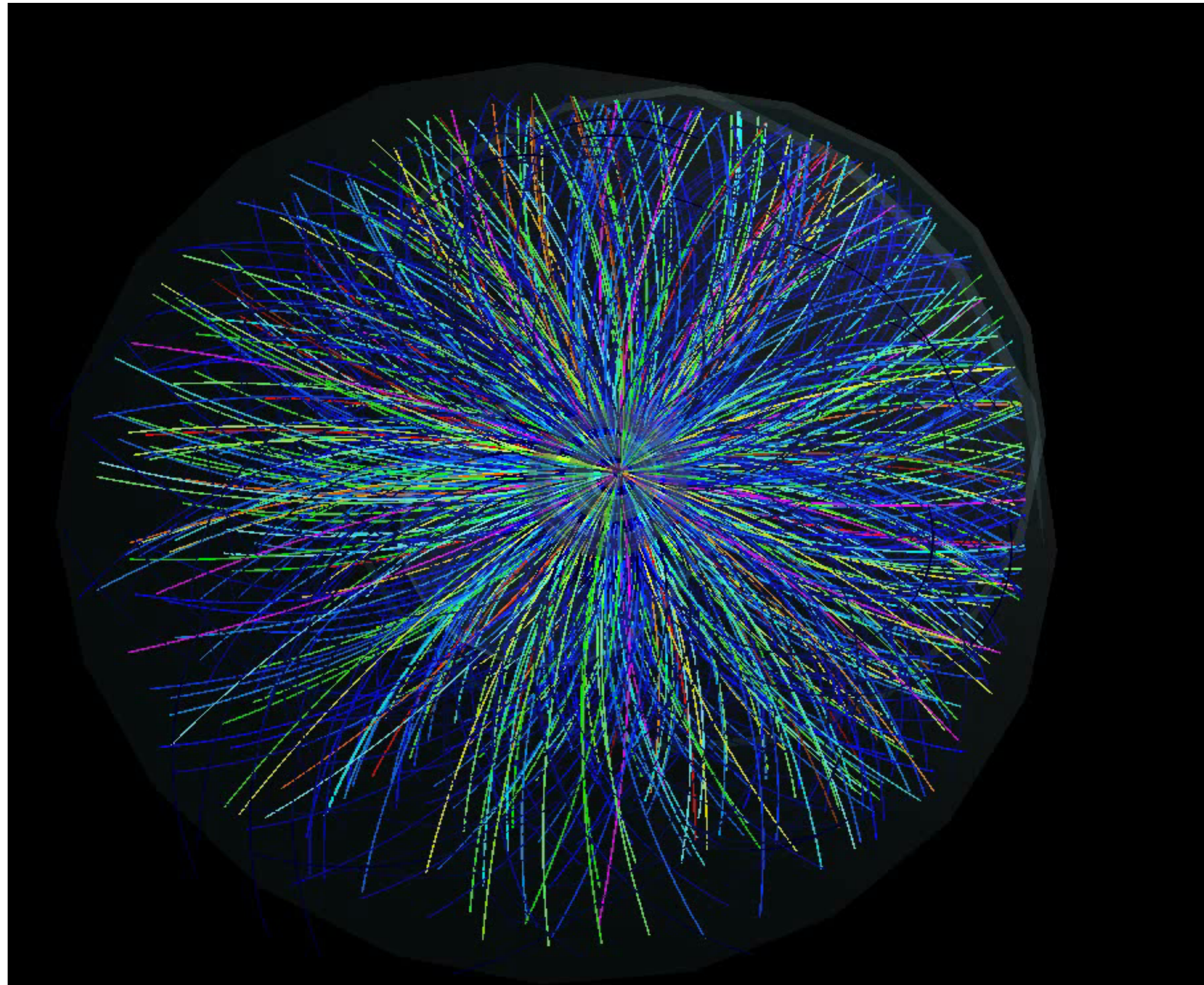
- ❖ Målinger af 'strange' partikler kan fungere som et termometer på kvark-gluon-plasmaet

- ❖ Målinger viser at stoffet har en temperatur på $\sim 120\text{-}180$ MeV (1.7×10^{12} K)

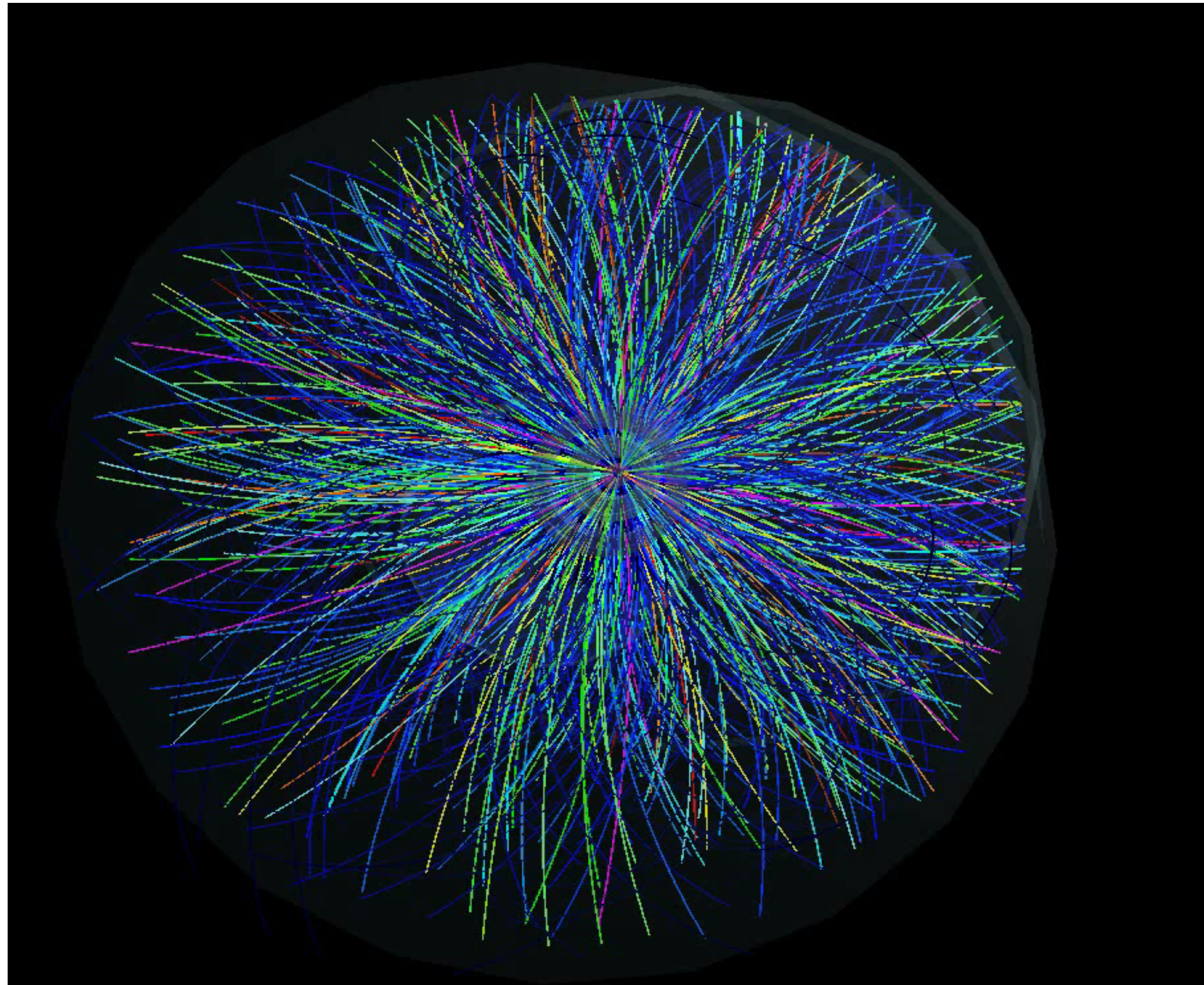

1 milliard gange
temperaturen på
solens overflade
(5500 C°)

- ❖ Én kollision af bly-bly kan producere op mod 35.000 partikler
  - ❖ Med flere 100 mio. kollisioner bliver det hurtigt uoverskueligt
- ❖ Derfor bruger vi supercomputer til at behandle vores data

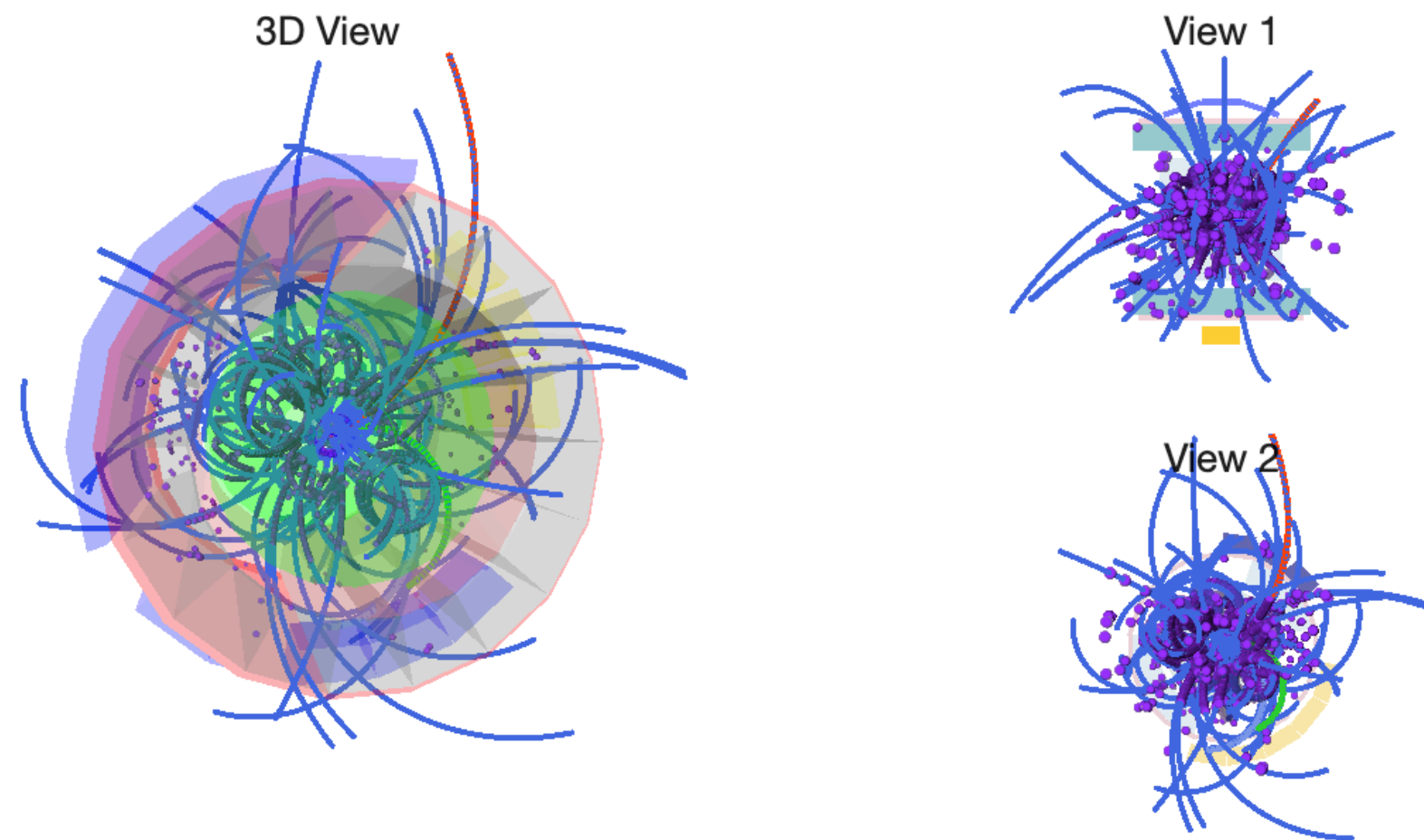

- ❖ Én kollision af bly-bly kan producere op mod 35.000 partikler
  - ❖ Med flere 100 mio. kollisioner bliver det hurtigt uoverskueligt
- ❖ Derfor bruger vi supercomputer til at behandle vores data

- ❖ Find henfaldsprodukter fra henfald af 'strange' partikler

- ❖ Identificer moderpartiklen ud fra produkternes invariante masse

Calculator

Charge	p_x (GeV/c)	p_y (GeV/c)	p_z (GeV/c)	mass (GeV/c ²)
(+)				
(-)				
(b)				
Total				

Select particle type

Add

Particles

Type	mass (GeV/c ²)
e^-, e^+	0.0005
π^-, π^+	0.1396
K_s^0	0.4976
$p, \bar{p}$	0.9383
$\Lambda, \bar{\Lambda}$	1.1157
$\Xi, \bar{\Xi}$	1.3217